

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416

Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

3 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 3, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 3, ISSUE 1

TOSHKENT-2020

МУНДАРИЖА/СОДЕРЖАНИЕ/CONTENT

КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ. МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ

- 1. МАХМУДОВ Фируз Бахтиёр ўғли**
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҚОНУНЧИЛИГИДА ДАВЛАТ
ФУҚАРОЛИК ХИЗМАТЧИЛАРИ УЧУН ЎРНАТИЛГАН ТАҚИҚ ВА
ЧЕКЛОВ МАСАЛАЛАРИ.....8
- 2. НАРИМАНОВ Бекзод Абдувалиевич**
ЎЗБЕКИСТОНДА НОДАВЛАТ НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАР ТАРИХИ ВА
РИВОЖЛАНИШИНИНГ АСОСИЙ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ.....18

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

- 3. ИСМАИЛОВ Баходир Исламович, Маманов Сардоржон Собир ўғли**
ФОРМИРОВАНИЕ СИСТЕМ КОМПЛЕКСНОГО КОНТРОЛЯ КАК
ЭФФЕКТИВНОГО ИНСТРУМЕНТА ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КОРРУПЦИИ
В ЧАСТНОМ СЕКТОРЕ.....30
- 4. АБДУЛЛАЕВ Хуршидjon Назрулло ўғли**
АУДИТОРЛИК ФАОЛИЯТИНИНГ ТАШКИЛИЙ- ҲУҚУҚИЙ
АСОСЛАРИ.....37
- 5. JAMOLOV Azizjon**
TERM OF SUBJECTS OF INVESTMENT ACTIVITY: THEORETICAL AND
COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS.....44
- 6. EGAMOVA Dilrabo Talibovna**
KREDIT TALABLARI BO'YICHA INTELLEKTUAL MULK OBYEKTLARIGA
NISBATAN UNDIRUVNI QARATISH MASALALARI.....49
- 7. АҲРОРҚУЛОВ Анвар**
НОДАВЛАТ НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРИНИНГ МУЛКИЙ
АСОСЛАРИ.....56
- 8. АЛМОСОВА Шаҳноза**
ТРИПС БИТИМИ НОРМАЛАРИНИ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МУЛК ҚОНУНЧИЛИГИГА ИМПЛЕМЕНТАЦИЯ ҚИЛИШ
МУАММОЛАРИ.....63

ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ИҚТИСОДИЙ ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ҲАКАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ

- 9. ОТАХОНОВ Фозилжон Хайдарович**
НИЗОЛАРНИ МУҚОБИЛ ҲАЛ ЭТИШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ
МЕХАНИЗМЛАРИ ТАКОМИЛЛАШМОҚДА.....72

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ. КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

- 10. КАРАКЕТОВА Дилноза Юлдашевна**
ОФИРЛАШТИРУВЧИ ҲОЛАТ СИФАТИДА ЁШ БОЛА, ҚАРИЯ, НОГИРОН
ЁКИ ОЖИЗ АҲВОЛДАГИ ШАХСЛАРНИ ХЎРЛАБ СОДИР ЭТИЛГАН
БЕЗОРИЛИК УЧУН ЖАВОБГАРЛИК.....80
- 11. ХЎЖАҚУЛОВ Сиёвуш Бахтиёрвич**

МУНДАРИЖА/СОДЕРЖАНИЕ/CONTENT

ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАР УМУМИЙ ПРОФИЛАКТИКАСИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ТАВСИФИ.....88

ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА, ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ

12.МАТЧАНОВ Алимжан Атабаевич

УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ДОКАЗЫВАНИЯ ПРИ РАССЛЕДОВАНИИ КИБЕРПРЕСТУПЛЕНИ.....96

13.ЮГАЙ Людмила Юрьевна

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ СУДЕБНОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН.....104

14.ЗУЛФУҚОРОВ Абдувахоб Абдумалик ўғли

ЙЎЛ-ТРАНСПОРТ ҲОДИСАСИ БЎЙИЧА ТРАСОЛОГИК ЭКСПЕРТИЗАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....112

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

15.СУЛАЙМАНОВ Одилжон Раббимович

ХАЛҚАРО ВА МИНТАҚАВИЙ ҲУЖЖАТЛАРДА ИШНИНГ МУСТАҚИЛ ВА ХОЛИС СУД ТОМОНИДАН КЎРИБ ЧИҚИЛИШИ ҲУҚУҚИ.....118

16.ГАФФАРОВА Шахноза Нуритдиновна

ЎЗБЕКИСТОНДА ХОТИН-ҚИЗЛАР ВА ЭРКАКЛАР ТЕНГ ҲУҚУҚЛИЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ.....126

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

17.АЛИМОВ Гайбулла Алимович

ЮРИДИК ШАХСЛАР ЖАВОБГАРЛИГИ: АМЕРИКА ҚЎШМА ШТАТЛАРИ ТАЖРИБАСИ.....134

18.ХАМДАМОВА Фируза Уразалиевна

"ОДИН ПОЯС, ОДИН ПУТЬ" КАК СРЕДСТВО КУЛЬТУРНОЙ ИНТЕГРАЦИИ, ИНСТРУМЕНТ УКРЕПЛЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ НАУЧНЫХ СВЯЗЕЙ ИИ КАТАЛИЗАТОР РАЗВИТИЯ НАУКИ В ЭПОХУ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ.....141

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ХЎЖАҚУЛОВ Сиёвуш Бахтиёрович

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академиясининг Олий ўқув юртидан
кейинги таълим факультети докторанти (DSc),
юримдик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
e-mail: xujakulov.s_1983z@mail.ru

ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАР УМУМИЙ ПРОФИЛАКТИКАСИНING ҲУҚУҚИЙ ТАВСИФИ

For citation (иқтибос келтириш учун, для цитирования): ХЎЖАҚУЛОВ С.Б.
ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАР УМУМИЙ ПРОФИЛАКТИКАСИНING ҲУҚУҚИЙ
ТАВСИФИ // Юрист ахборотномаси - Вестник юриста - Lawyer herald. № 3
(2020), Б.88-95.

№3 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-3-11>

АННОТАЦИЯ

Мақолада муаллиф ҳуқуқбузарликлар умумий профилактикасининг манмунини тушунишда назария ва амалиётдаги мавжуд муаммоларни аниқлашга ва асослашга, шунингдек ушбу муаммоларни бартараф этиш учун профилактиканинг мазкур турини ўзига хос хусусиятлари ва афзалликларини очиқ беришга ҳаракат қилган. "Ҳуқуқбузарликлар умумий профилактикаси" тушунчасига оид ҳуқуқшунос олимларнинг илмий қарашлари ва МДҲга аъзо давлатларнинг қонунчилик нормаларини таҳлил қилган. "Ҳуқуқбузарликлар умумий профилактикаси" тушунчасига нисбатан муаллифлик таърифини ишлаб чиққан.

Калит сўзлар: ҳуқуқбузарлик, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси, ҳуқуқбузарликларнинг умумий профилактикаси, ҳуқуқбузарликларнинг криминалогик умумий профилактикаси, ҳуқуқбузарликларнинг виктимологик умумий профилактикаси.

ХУЖАКУЛОВ Сиёвуш Бахтиёрович

Докторант (DSc) факультета послевузовского образования
Академии МВД Республики Узбекистан,
доктор философии (PhD) по юридическим наукам, доцент
E-mail: xujakulov.s_1983z@mail.ru

ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ОБЩЕЙ ПРОФИЛАКТИКИ ПРАВОНАРУШЕНИЯ

АННОТАЦИЯ

В статье автор пытается выявить и обосновать существующие теоретические и практические проблемы в понимании смысла общей профилактики правонарушений, а также раскрыть специфические особенности и преимущества профилактики для преодоления этих проблем. Автор проанализировал научные взгляды ученых юристов, определяющих понятие "общей профилактики правонарушений" и законодательство государств-участников СНГ. Авторском дается свое определение понятия "общей профилактики правонарушений".

Ключевые слова: правонарушение, профилактика правонарушений, общая профилактика правонарушения, общая криминологическая профилактика правонарушения, общая виктимологическая профилактика правонарушения.

KHURJAKULOV Siyovush,

DSc candidate of the faculty of postgraduate education of the Academy of the
MIA of the Republic of Uzbekistan,
Doctor of Philosophy (PhD) in Law, associate professor
E-mail: xurjakulov.s_1983z@mail.ru

THE LEGAL CHARACTERIZATION OF THE GENERAL PREVENTION OF OFFENCES**ANNOTATION**

In the article, the author tries to identify and justify the existing theoretical and practical problems in understanding the meaning of the general prevention of offenses, as well as to reveal the specific features and advantages of this type of prevention to overcome these problems. The author analyzed the scientific views of legal scholars on the concept of "general prevention of offenses" and the legislation of the CIS member states. He developed the author's definition of the concept of "general prevention of offenses".

Keywords: offense, prevention of offences, general prevention of offences, general criminological prevention of offences, general victimological prevention of offences.

Ҳуқуқбузарликлар умумий профилактикаси тушунчасига нисбатан аниқ ва мукаммал таърифнинг берилиши профилактиканинг ушбу турини бошқа турлардан фарқлашга, унинг объекти, мақсади ва вазифаларини аниқ белгилашга хизмат қилади.

Таҳлиллариимиз илмий адабиётлар ҳамда қонунчиликда ҳуқуқбузарликларнинг умумий профилактикасига тўлиқ ва мукаммал тавсиф берилмаганлигини кўрсатмоқда.

З.С. Зарипов ва И. Исмаиловлар умумий тартибдаги жиноятларни олдини олишга, жиноятчиликнинг олдини олиш фаолиятининг субъектлари томонидан ижтимоий ҳаётнинг турли соҳаларидаги унинг сабаб ва шароитлари, бошқа детерменантларни аниқлаш ва уларни бартараф қилиш, таъсирини йўқотиш, кучсизлантириш бўйича чора-тадбирларни амалга оширишдир, деб таъриф беришади. Ушбу таърифда асосий эътибор жиноятларнинг сабаб ва шароитларини аниқлашга ва бартараф этишга қаратилиб, имкон қадар уларнинг таъсирини йўқотиш, батамом йўқотиш имкони бўлмаганда, кучсизлантиришга доир профилактик чора-тадбирларни амалга ошириш назарда тутилган. М.Ю. Кержнер ва Ғ.Т. Абдуллаходжаевлар эса умумий профилактика "давлат миқёсида ташкил

этилади ва жиноятчиликка қарши курашни ташкил этишдаги давлат сиёсатининг муҳим йўналиши ҳисобланади" деб тушунади [9, Б.170].

Бу борада Қ.Р. Абдурасулова умумий профилактикага нисбатан юқоридагилардан фарқли ўлароқ кенгроқ ва мукамалроқ таъриф беради. Унинг фикрича, "Умумижтимой профилактика ҳуқуқбузарликларнинг сабаблари ва шарт-шароитларини аниқлаш, уларни бартараф этиш ёки нейтраллаштиришга, бошқа гайриижтимой қилмишларга қарши курашишга, фуқаролар ва мансабдор шахсларни қонунга ҳурмат руҳида тарбиялашга, ижтимой ахлоқ қоидаларини бузувчиларни қайта тарбиялашга қаратилган ижтимой-сиёсий, ташкилий, ҳуқуқий ва тарбиявий тадбирларни қамраб олади" [1, Б.104].

Бизнингча, мазкур таърифнинг "ижтимой ахлоқ қоидаларини бузувчиларни қайта тарбиялаш" билан боғлиқ жиҳати мунозаралидир. Чунки, "ижтимой ахлоқ қоидаларини бузувчиларни қайта тарбиялаш" умумий эмас, балки яқка тартибдаги профилактиканинг мақсадига хосдир.

Худди шунга ўхшаш таърифни, Н.Б. Қурбонов ҳам илгари сурган. Унинг таъкидлашича, жиноятчиликнинг умумий олдини олиш деганда, жиноятчиликка қарши курашишнинг иқтисодий, сиёсий, ижтимой ва бошқа институтларини ривожлантириш, инсонларни маънавий-маърифий камолоти учун шароит яратиш, жиноятчиликни келтириб чиқарадиган турли сабабларни аниқлаш, жиноятчиликни юзага келтирувчи шароитларнинг зарарли таъсирини олдини олиш назарда тутилади [10, Б.139-140].

Ушбу таърифда ҳам авваламбор, жиноятчиликнинг олдини олишни умумийлигини тавсифловчи ўзига хос жиҳатларга, қолаверса мазкур фаолият билан шуғулланувчи субъектлар тизимига урғу берилмаган.

Аксарият адабиётларда ҳуқуқбузарликлар умумий профилактикаси деганда, профилактика субъектларининг ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш, уларнинг содир этилиш сабабларини ва уларга имкон бераётган шарт-шароитларни аниқлаш, бартараф этиш бўйича фаолияти тушунилиши таъкидланган [8, Б.191-194], [14, Б.7]. Бироқ фикримизча, бу ҳуқуқбузарликлар умумий профилактикасига нисбатан мавҳум ёндашув, чунки профилактиканинг бошқа турлари ҳам ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш, уларнинг содир этилиш сабабларини ва уларга имкон бераётган шарт-шароитларни аниқлаш, бартараф этишга йўналтирилади.

Юқоридагилардан кўришиб турибдики, ҳуқуқбузарликларнинг умумий профилактикаси тушунчаси ҳақида бугунги кун талабига жавоб берадиган, тўлиқ мазмунга эга таъриф мавжуд эмас.

Мазкур муаммони Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлигига аъзо давлатларнинг ўрганилган ҳуқуқбузарликлар профилактикасига оид миллий қонунчилигида ҳуқуқбузарликларнинг умумий профилактикасига берилган қуйидаги таърифларда ҳам кўриш мумкин:

Ўзбекистон Республикаси қонунчилигида: "ҳуқуқбузарликларнинг умумий профилактикаси - ҳуқуқбузарликлар профилактикасини амалга оширувчи ва унда иштирок этувчи органлар ҳамда муассасаларнинг ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш, ҳуқуқбузарликларнинг содир этилиши сабабларини ва уларга имкон бераётган шарт-шароитларни аниқлаш, бартараф этиш бўйича фаолияти" (22-м.) [11];

Россия Федерацияси қонунчилигида: "ҳуқуқбузарликларнинг умумий профилактикаси - ҳуқуқбузарликларни келтириб чиқарувчи сабаблар ва уларнинг содир этилишига имкон берган ёки осонлаштирган шароитларни аниқлаш ва бартараф этишга, шунингдек, фуқароларнинг ҳуқуқий онгини ривожлантириш

ва ҳуқуқий билимларини оширишга йўналтирилган" (15-м.) [12];

Қирғизистон Республикаси қонунчилигида: "ҳуқуқбузарликларнинг умумий профилактикаси - республикада ҳуқуқбузарликларнинг сабаб ва шароитларини бартараф этиш (нейтраллаштириш)га йўналтирилган" (18-м.) [4].

Беларусь Республикаси қонунчилигида: "ҳуқуқбузарликларнинг умумий профилактикаси - ҳуқуқбузарликлар профилактикаси субъектларининг "Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўйича фаолиятнинг асослари тўғрисида"ги Қонун ва бошқа қонун ҳужжатларига мувофиқ фуқароларнинг ҳуқуққа хилоф ҳаракатларни содир этишига йўл қўймаслик мақсадида ижтимоий жараён ва ҳодисаларга таъсир кўрсатиш, ҳуқуқбузарликларнинг сабаблари ва уларнинг содир этилишига имкон берган шароитларни аниқлаш ва уларни бартараф этиш бўйича чора-тадбирларни ишлаб чиқиш ва амалга ошириш фаолияти" (1-м.) [5];

Ўйлашимизча, юқорида келтирилган таърифларда ҳуқуқбузарликлар умумий профилактикасига умумий тавсиф берилган, холос. Унда умумий профилактиканинг мақсад ва вазифалари, унга хос бўлган индивидуал хусусиятлар ва афзалликлар етарлича ўз ифодасини топмаган. Шу боис, келтирилган таърифларнинг бирортасига тўлиқ қўшилиб бўлмайди. Ҳуқуқбузарликлар умумий профилактикаси тушунчасига нисбатан таъриф беришда энг аввало, профилактиканинг ушбу турини мақсади, вазифалари, объекти ва афзалликларига ойдинлик киритиш зарур ҳисобланади.

Илмий адабиётларда ҳуқуқбузарликлар умумий профилактикасининг мақсадиқуйидагича шакллантирилган: ҳуқуқ-тартиботни сақлаш ҳамда мустақкамлаш, ҳуқуқбузарликлар профилактикасига кенг жамоатчиликни жалб этиш, ҳуқуқбузарликлар профилактикасига доир қонунчиликни такомиллаштириш, аҳолининг ҳуқуқий онги ва маданиятини юксалтириш, ҳуқуқбузарликлар ва гайриижтимоий хулқ-атворларнинг олдини олиш, бу борада уларни аниқлаш ва уларга барҳам бериш, уларнинг сабаблари ва содир этилишига имкон бераётган шарт-шароитларни аниқлаш, ҳисобини юритиш, таҳлил қилиш ва бартараф этиш чора-тадбирларини ишлаб чиқиш ҳамда амалга ошириш, кам куч ва вақт сарфлаб, кенг жамоатчиликка профилактик таъсир кўрсатган ҳолда, уларда қонунга итоаткорлик ва ҳуқуқбузарлик содир этишдан тийилишга оид хулқ-атворини шакллантириш ҳамда ҳуқуқбузарлик учун жавобгарликнинг муқаррарлиги ҳиссини уйғотиш ва жиноят содир этишдан тийилишига эришиш, шунингдек ҳуқуқбузарликларнинг ижтимоий хавфи ҳақида огоҳ этиш ҳамда ҳуқуқбузарликлардан ҳимояланишнинг усуллари ва воситалари тўғрисида хабардор қилиш орқали уларнинг жабрланувчига айланиши хавфини камайитишдан иборат.

Ушбу мақсаднинг мазмунига асосланиб, ҳуқуқбузарликлар умумий профилактикасининг вазифаларини қуйидагича белгилаш ўринли деб ҳисоблаймиз:

ҳуқуқбузарликлар профилактикасига доир дастурларни ишлаб чиқиш, рағбатлантириш чора-тадбирларини амалга ошириш орқали кенг жамоатчиликни ҳуқуқбузарликлар профилактикасига жалб этиш;

ҳуқуқбузарликлар профилактикасига оид қонун ҳужжатларини ишлаб чиқиш, мавжудларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш;

аҳолининг ҳуқуқий онги ва маданиятини юксалтиришга йўналтирилган чора-тадбирларни ишлаб чиқиш ва амалга ошириш;

ҳуқуқбузарликларнинг содир этилиши сабабларини ва уларга имкон бераётган шарт-шароитларни аниқлаш, ҳисобини юритиш, таҳлил қилиш ҳамда бартараф этиш бўйича чора-тадбирларни ишлаб чиқиш ва амалга ошириш;

ҳуқуқбузарликлар профилактикаси субъектлари фаолиятини назорат қилиш,

мувофиқлаштириш ва услубий таъминлаш;

турли шаклдаги маданий ва маърифий тадбирларни уюштириш орқали аҳолидаги мавжуд ижобий хулқ-атворни ривожлантириш;

аҳолида турли шаклдаги хавф ва тажовузлардан ҳимояланишга доир билим ва кўникмаларни шакллантириш;

жамоат тартибини сақлаш ва фуқаролар хавфсизлигини таъминлаш;

аҳоли бандлигини таъминлаш ва ижтимоий ҳимоясини амалга ошириш;

аҳолининг маънан ва ахлоқан юксалишини таъминлашга йўналтирилган маънавий-ахлоқий чора-тадбирларни ишлаб чиқиш ва амалга ошириш.

Ҳуқуқбузарликлар умумий профилактикасининг юқорида келтириб ўтилган вазифаларидан баъзилари олиб борилган бир қатор илмий тадқиқотлар натижалари билан асослаб берилган [3, Б.23-24].

Илмий-назарий адабиётларда ҳуқуқбузарликлар умумий профилактикаси объекти бўйича ҳам аниқ назарий-ҳуқуқий ёндашувнинг мавжуд эмаслиги кузатилади. Чунки мақсад ва вазифаларнинг ноаниқлиги объектнинг белгиланишига ҳам салбий таъсир кўрсатган.

Баъзи адабиётларда нафақат умумий профилатика, балки ҳуқуқбузарликлар профилактикаси объекти шахслар билан чекланади. Ваҳоланки, жамоат тартибини сақлаш, фуқаролар хавфсизлигини таъминлаш, давлат органлари, алоҳида тоифаланган бино ва иншоотлар, аҳоли хонадонлари ва кўчмас мулкни қўриқлаш масалалари ҳам ҳуқуқбузарликлар профилактикаси, шу жумладан умумий профилактиканинг объекти саналади.

Адабиётларнинг айримларида эса ҳуқуқбузарликлар умумий профилактикаси объекти сифатида шахсда жамиятга зид йўналишни шакллантирувчи воқеа ва жараёнлар, ҳуқуқбузарликларнинг сабаб ва шароитлари ҳамда криминоген вазиятлар эътироф этилади [6, Б.175-176], [13, Б.120].

Ҳуқуқбузарликлар умумий профилактикасининг юқорида тўхтама келинган мақсад ва вазифаларига асосланиб, унинг объектини қуйидагича шакллантириш мақсадга мувофиқ ҳисоблаймиз: 1) кенг жамоатчилик; 2) жамоат тартибининг сақланиши; 3) фуқаролар хавфсизлигининг таъминланиши; 4) давлат органлари, алоҳида тоифаланган бино ва иншоотлар, аҳоли хонадонлари ва кўчмас мулкнинг қўриқланиши; 5) ҳуқуқбузарликларнинг содир этилиши сабаблари ва уларга имкон бераётган шарт-шароитлар; 6) ҳуқуқбузарликлар профилактикасига доир ижтимоий-ҳуқуқий муносабатлар, мавжуд тартиб ва қоидалар.

Мазкур объектларни ҳам профилактик таъсир кўрсатиш хусусиятига кўра, ҳуқуқбузарликларнинг криминалогик ва виктимологик профилактика объектларига ажратиш зарурати мавжуд. Чунки, бу каби тасниф ҳуқуқбузарликлар умумий профилактикаси чора-тадбирларининг манзилли йўналтирилиши ва таъсирчанлигига катта ҳисса қўшади.

Шу нуқтаи назардан, ҳуқуқбузарликларнинг криминалогик умумий профилактикаси объектларига келгусида ҳуқуқбузарлик содир этишдан тийилишини таъминлаш, ҳуқуқбузарликларнинг виктимологик умумий профилактикаси объектларига эса келгусида ҳуқуқбузарликлардан жабрланишини олдини олиш мақсадида профилактик таъсир кўрсатилади.

Ушбу вазиятда ҳуқуқбузарликлар умумий профилактикасининг қуйидаги афзалликларини ажратиш кўрсатишимиз мумкин:

Ҳуқуқбузарликларнинг умумий профилактикаси бир вақтнинг ўзида ўнлаб, юзлаб, минглаб, ҳаттоки, миллионлаб инсонларга профилактик таъсир кўрсатиш имкониятига эга. Бу борада ҳуқуқбузарликлар профилактикаси субъектлари жойларда учрашув, маъруза, давра суҳбати, конференция, семинар кабиларни

ташкил этиш, газета ва журналларда мақолалар чоп этиш, профилактик мазмун ва тарбиявий аҳамиятга эга бўлган китобларни нашр этириш, телевидениеда кўрсатувлар, фильмлар намоиш қилиш, радиода эшиттиришлар қилиш орқали бир вақтнинг ўзида кўплаб аҳолига профилактик таъсир кўрсатиш имкониятига эга.

Ҳуқуқбузарликлар умумий профилактикасининг кам куч, вақт ва маблағ сарфлашига доир афзаллиги [2, Б.101]. Масалан, бир соатлик телекўрсатув орқали минглаб фуқароларга профилактик таъсир кўрсатиш учун ўн нафар кишининг меҳнати кифоя бўлса, айнан шу бир соатлик вақт оралиғида индивидуал профилактикани амалга ошириб, минглаб фуқароларга профилактик таъсир кўрсатиш учун юзлаб профилактика субъектларининг меҳнати талаб этилади.

Ҳуқуқбузарликлар профилактикасига комплекс ёндашилиши. Ҳуқуқбузарликларнинг умумий профилактикаси махсус ва яқка тартибдаги профилактик мазмунга эга чора-тадбирларни ҳам қисман қамраб олиши мумкин. Масалан, ҳуқуқбузарликлар профилактикасига доир давлат, ҳудудий ва бошқа дастурларда илгари судланганлар, маъмурий назоратда турганлар, вояга етмаганлар билан яқка тартибда ёндашиш ёки махсус профилактик тадбирларни амалга ошириш вазифалари ҳам белгиланиши мумкин.

Ҳуқуқбузарликларнинг содир этилиш сабаблари ва уларга имкон бераётган шарт-шароитларни бартараф этишни талаб қилиш хусусиятига эгаллиги. Ушбу хусусиятни "Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида"ги Қонунининг 23-моддасида белгиланганлигини кўриш мумкин. Унда "ҳуқуқбузарликларнинг содир этилиши сабабларини ва уларга имкон бераётган шарт-шароитларни аниқлаш, бартараф этиш ҳамда ҳуқуқбузарликларнинг содир этилиши сабабларини ва уларга имкон бераётган шарт-шароитларни бартараф этиш тўғрисида тақдимномалар киритиш" профилактик чора-тадбири тақдимнома юборилган органга ҳуқуқбузарликларнинг содир этилиши сабабларини ва уларга имкон бераётган шарт-шароитларни бартараф этиш мажбуриятини юклайди. Мазкур мажбуриятни бажармаган субъектларнинг ҳаракатсизлиги Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 196-моддасида назарда тутилган жавобгарликка сабаб бўлади.

Демак, ҳуқуқбузарликлар умумий профилактикасининг юқорида ўрганилган ҳуқуқий табиатига ва мантиқ қонуниятларига асосланиб, унга қуйидагича таъриф беришимиз мумкин ҳисобланади:

"ҳуқуқбузарликларнинг умумий профилактикаси ? бу, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси субъектлари томонидан амалга ошириладиган, ғайриижтимоий хулқ-атвор ёки ҳуқуқбузарликлар содир этилишига йўл қўймаслик мақсадида бир гуруҳ шахслар ёки кенг жамоатчиликка профилактик таъсир кўрсатишга, ҳуқуқбузарликларнинг содир этилиши сабаблари ва уларга имкон бераётган шарт-шароитларни аниқлаш, ҳисобини юритиш, таҳлил қилиш ва бартараф этиш (зарарсизлантириш)га йўналтирилган ҳуқуқий, ижтимоий, иқтисодий, психологик, тиббий, педагогик, тарбиявий, ташкилий, инфорацион, махсус чора-тадбирлар мажмуини ўз ичига қамраб олган фаолиятдир"

Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкинки, мақолада илгари сурилган илмий хулосалар биринчидан, ҳуқуқбузарликлар умумий профилактикасининг мазмун ва моҳиятини очиқ беришга; иккинчидан, ҳуқуқбузарликлар профилактикасининг ушбу турини аниқ ва объектив ҳуқуқий тавсифлашга; учинчидан, ҳуқуқбузарликлар умумий профилактикаси объекти, мақсад ва вазифаларининг аниқлаштирилишига; тўртинчидан, ҳуқуқбузарликлар умумий профилактикасининг афзалликларини тушуниб етишга; бешинчидан, ҳуқуқбузарликлар умумий профилактикасини профилактиканинг бошқа турларида фарқлашга хизмат қилади.

Иқтибослар/Сноски/References

1. Абдурасулова Қ.Р. Криминология: Дарслик. Масъул муҳаррир: ю.ф.д., проф. М.Ҳ. Рустамбоев. -Т.: ТДЮИ нашриёти, 2008. (Abdurasulova Q.R. Criminology: Textbook. Responsible editor: yu.f.d., prof. M.H. Rustamboev. -T., 2008)

2. Бабишов А.М. Предупреждение хищений путем присвоения или растраты, совершаемые организованными группами. дисс. канд.юрид.наук. Т., 2013. (Babishov A.M. Prevention of theft by appropriation or embezzlement committed by organized groups. diss. Candidate of Legal Sciences. T., 2013)

3. Закирова А.Г. Рашк туфайли содир этилган жиноятларга қарши кураш муаммолари. юрид. фан. док. ... дис. автореф. - Т., 2004. (Zakirova A.G. Problems in combating crimes committed due to jealousy. jurid. fan. doc. ... dis. avtoref. - T., 2004. ? P. 41)

4. Закон Киргизской Республики от 25 июня 2005 г. № 82 "О профилактике правонарушений в Киргизской Республике" //www.cbd.minjust.gov.kg. (The Law of the Kyrgyz Republic dated June 25, 2005 No. 82 "On the Prevention of Offenses in the Kyrgyz Republic" // www.cbd.minjust.gov.kg.)

5. Закон Республики Беларусь от 4 января 2014 г. №122-3 "Об основах деятельности по профилактике правонарушений" // https://www.pravo.by. (The Law of the Republic of Belarus dated January 4, 2014 No. 122-Z "On the Basics of Activities for the Prevention of Offenses" // https://www.pravo.by.)

6. Зарипов З.С., Исмаилов И. Криминология (Умумий қисм): Дарслик. ? Тошкент: Ўзбекистон Республикаси ИИБ Академияси, 1996. (Zaripov Z.S., Ismailov I. Criminology (General Part): Textbook. - Tashkent: Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan, 1996)

7. Исмаилов И. Уюшган жиноий тузулмалар фаолиятининг олдини олишни назарий ва ташкилий-ҳуқуқий таъминлаш. юрид. фан. док. ... дис. автореф. Т., 2006. (Ismailov I. Theoretical and organizational-legal support of the prevention of the activities of organized criminal structures. jurid. fan. doc. ... dis. avtoref. Т., 2006)

8. Криминология. Умумий қисм: ИИБ олий таълим муассасалари учун дарслик / И.Исмаилов, Қ.Р.Абдурасулова, И.Ю.Фазилов. - Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИБ Академияси, 2015. (Criminology. General part: textbook for higher education institutions of the Ministry of Internal Affairs / I.Ismailov, Q.R.Abdurasulova, I.Yu.Fazilov. T.: Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan, 2015)

9. Криминология: Дарслик / З.С. Зарипов, А.С. Якубов, Г.А. Аванесов ва бошқ. Проф. З.С. Зарипов таҳрири остида. Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИБ Академияси, 2006. (Criminology: Textbook / Z.S.Zaripov, A.S.Yakubov, G.A.Avanesov et al. Prof. Z.S. Edited by Zaripov. T.: Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan, 2006)

10. Курбонов Н.Б. Одамлардан фойдаланиш учун ёллаш жиноятида жавобгарлик масалалари (жиноят-ҳуқуқий ва криминологик жиҳатлари). юрид. фан. ном. дис. - Т., 2005. (Qurbonov N.B. Issues of liability in the crime of recruitment for the use of people (criminal and criminological aspects). jurid. fan. nom. dis. - T., 2005)

11. Ўзбекистон Республикасининг 2014 йил 14 майдаги "Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида"ги Қонуни // URL: https://lex.uz/docs/2387357 (Law of the Republic of Uzbekistan dated May 14, 2014 "On crime prevention" // URL: http://www.lex.uz.)

12. Федеральный Закон Российской Федерации от 23 июня 2016 г. №182-ФЗ "Об основах системы профилактики правонарушений в Российской Федерации" https://mvd.ru/document. (Federal Law of the Russian Federation dated June 23, 2016 No.

182-ФЗ "On the Basics of the System for the Prevention of Offenses in the Russian Federation" <https://mvd.ru/document>)

13.Хамидов Д.Х. Криминологическая характеристика тяжких насильственных преступлений против личности и их предупреждение (умышленное убийство, умышленное тяжкое телесное повреждение, изнасилование). Диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. - Т., 2009. - С.226. (Khamidov D.Kh. Criminological characteristics of serious violent crimes against the person and their prevention (intentional homicide, intentional grievous bodily harm, rape). Theses for the degree of candidate of legal sciences. - T., 2009. P. 226)

14.Хуқуқбузарликлар профилактикаси психологияси: Дарслик / Ё.А.Фарфиев, М.З.Зиёдуллаев ва бошқ. - Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2015. - Б. 7 (Psychology of crime prevention: Textbook / Yo.A. Farfiev, M. Z.Ziyodullaev et al. - T. : Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan)